

УДК 37.091.12/796

І. І. ШАПОШНІКОВА

кандидат педагогічних наук, доцент
Харківська державна академія фізичної культури

СУЧАСНІ ВИМОГИ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

На основі аналізу наукової літератури в статті розглянуто різноманітні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, висвітлено різні підходи науковців щодо визначення поняття “професійна підготовка”. Розкрито значущість вивчення студентами вищів фізичної культури та спорту дисциплін професійно-педагогічної, медико-біологічної й валеологічної спрямованості для успішної подальшої професійної діяльності на підставі забезпечення особистісно орієнтованого навчання, необхідною передумовою якого є індивідуалізація та диференціація навчання. Окреслено перспективи позитивного впливу процесу фізичної підготовки студентської молоді для майбутньої професійної діяльності. Розглянуто умови формування в ході навчального процесу в майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти сучасних аспектів їх подальшої професійної діяльності: культурно-світоглядного, професійного, соціально-психологічного, професійно-прикладного.

Ключові слова: професійна підготовка, навчальний процес, заклад вищої освіти, майбутній учитель фізичної культури.

На сучасному етапі у вишах фізичної культури та спорту постає важливе завдання оптимізації професійної підготовки вчителів з фізичної культури, від діяльності яких багато в чому залежать ефективність, якість навчання й виховання підростаючого покоління.

Основні напрями реформування професійної підготовки майбутніх вчителів з фізичної культури знайшли відображення в Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. У цих нормативних документах подано основні вимоги до вчителів щодо підвищення їх професійного рівня, педагогічної майстерності та загальної культури.

Реформування освітнього процесу у вищій школі на засадах гуманізації й демократизації передбачає його переорієнтацію на фізичне вдосконалення, оздоровлення студентів усіх спеціальностей, їх фізичну підготовку як необхідну передумову активної життєдіяльності, забезпечення конкурентоспроможності в умовах ринкових відносин і творчого довголіття. Правильно організований фізичний розвиток людини дає змогу забезпечити її природну потребу в руховій активності, а головне – сформувати фізично дієздатну та всебічну розвинену особистість.

У свою чергу, вирішення вищезгаданих завдань значною мірою пов’язано з проблемою якісної підготовки вчителів з фізичної культури і спорту, які в майбутній професійній діяльності будуть вирішувати важливі завдання, а саме: організовувати та проводити необхідну роботу в галузі

фізичної культури в різних навчальних закладах, стимулювати гармонійний фізичний розвиток особистості засобами фізичної культури і спорту, формувати в неї вміння, необхідні для життя, виробничої та військової діяльності, розвивати в молоді фізичні якості, підвищувати рівень функціональних можливостей організму тощо.

Незважаючи на важливу роль фізичної культури в житті сучасної особистості, загальний рівень професійної підготовки вчителів вказаної сфери не відповідає сучасним вимогам. Обрана для висвітлення в цій статті проблема за своєю суттю не є новою для педагогічної науки, але в умовах значущості фізичної культури для формування здорового способу життя молодих людей, зміцнення їх здоров'я, проведення профілактики шкідливих звичок, забезпечення оптимальної рухової активності в структурі життєдіяльності та дозвілля громадян тощо потребує свого подальшого вивчення.

Метою статті є розгляд проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти відповідно до сучасних вимог.

Провідними завданнями вищої освіти є виховання морально, психічно й фізично здорових громадян України; формування в них сталої громадянської позиції, почуття власної гідності, готовності до опанування професією; відповідальності за свої дії; забезпечення оптимальних умов для розвитку індивідуальних творчих потреб [3, с. 5; 4, с. 180–181].

У науковій літературі проаналізовано різноманітні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, а саме: специфіку організації професійної підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних педагогічних закладах, структуру й сутнісні характеристики діяльності педагога розкрито в наукових працях М. Данилко, М. Євтух, В. Коновалової, О. Мороза, Л. Рибалко; концептуальні основи формування педагогічної культури вчителя – Є. Гармаш, В. Гриньової, І. Зязюн., І. Ісаєва, В. Лозової; професіограму сучасного вчителя з відокремленням та систематизацією професійно значущих якостей і рис особистості – М. Віленського, О. Морозової; творчий характер діяльності вчителя та вплив його особистості на результати навчально-виховної роботи – М. Лазарева, С. Сисоевої; процес формування педагогічної майстерності майбутніх учителів – Є. Барбіної, О. Ємець, В. Кашуби, І. Зязюн; забезпечення фізичної підготовки вчителя в умовах гнучких педагогічних технологій – Л. Сущенко, А. Черноштан, М. Чобітько, А. Цьось.

Головною метою навчання студентів у закладі вищої освіти є формування їх готовності до професійної діяльності. У педагогічних дослідженнях запропоновано різні підходи щодо визначення поняття “професійна підготовка”. В. Гриньова вважає, що професійна підготовка – це система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь і професійної готовності, що, у свою чергу, визначається як суб’єктивний стан

особистості, яка вважає себе здатною та підготовленою до виконання певної професійної діяльності й прагне її виконати [2, с. 32].

Зокрема, М. Данилко конкретизує, що така готовність є інтегральним станом людини, який передбачає сформованість у неї системи необхідних знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, що визначають професійні якості фахівця та зумовлюють його ставлення до фахової діяльності [1, с. 40].

Професійну підготовку майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту Л. Сущенко розглядає як процес, який відображає науково й методично обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямовані на формування протягом терміну навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках спортивного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці [8, с. 15].

Як зазначають фахівці в галузі фізичної культури та спорту (М. Данилко, А. Сватєєв, Л. Сущенко, М. Чобітько), майбутні вчителі фізичної культури мають бути, по-перше, освіченими, культурними особистостями, здатними на повноцінну самореалізацію в сучасному суспільстві; по-друге, підготовленими до роботи викладачами чи вчителями фізичної культури, тобто до занять практичною педагогічною діяльністю, мати високий рівень загальної культури, виявляти ініціативність і відповідальність, бути здатними до прийняття та впровадження новаторських рішень у професійну діяльність, мати потребу в постійному оновленні й збагаченні своїх знань [1; 5; 7; 9].

Головним завданням професійно-педагогічної підготовки студентів є оволодіння певним обсягом теоретичних знань з дисциплін педагогічного циклу, а також практичними вміннями й навичками для роботи в школі, формування особистісних якостей, потрібних майбутньому вчителю для співпраці з учнями. Як свідчить аналіз навчального плану підготовки студентів вищів фізичної культури, важливе місце в ньому посідають дисципліни медико-біологічної та валеологічної спрямованості, які є фундаментальною базою для здійснення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Зокрема, вивчення цих дисциплін дає студентам глибокі знання про свій організм, збереження та зміцнення здоров'я, а також формує потребу і здоровому способі життя й фізичному вдосконаленні, активних заняттях фізичними вправами та спортом.

П. Плахтій вважає, що майбутній учитель фізичної культури повинен на високому рівні володіти знаннями про взаємозумовленість фізичних навантажень і функціональних можливостей організму людини, а саме: віково-статеві закономірності розвитку людини, формування її фізичних якостей та рухових навичок, фактори ризику й основні методи профілактики, функціональні порушення та їх корекцію на різних етапах життєдіяльності індивідуума засобами фізичної культури і спорту; основи валеології та формування в молоді здорового способу життя, методика оздоровчих фізкультурно-спортивних занять з учнями тощо [4, с. 181].

Успішна підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності можлива тільки за умови усвідомлення ними реальних можливостей впливу на власний організм. Адже в такому разі молода людина активно залучається до процесу фізичної підготовки, спрямовуючи педагогічні вимоги на рівень вимог до самого себе. Досягнення такої мети можливе шляхом упровадження таких основних положень:

- формування зацікавленого ставлення майбутніх фахівців до стану свого здоров'я, можливості будівництва здорового тіла;

- здійснення теоретичної й методичної підготовки оздоровчої спрямованості як важливого компонента фізичного виховання студентів. Така підготовка забезпечує формування певних знань, умінь і навичок валеологічного характеру, які необхідні кожній людині для дотримання норм здорового життя;

- забезпечення адекватності змісту фізичної підготовки фізичному стану майбутніх фахівців. Адже існуюча на практиці неоднорідність біологічного й морфофункціонального розвитку, стану здоров'я студентів вимагають нормування їх рухової активності з урахуванням індивідуальних потреб і адаптаційних можливостей організму. Утім, в обов'язковій державній програмі з фізичної підготовки студентів цей момент не відображено;

- вільний вибір студентами виду рухової активності, спираючись на власні особисті схильності кожного. Ідеться про переорієнтацію навчальних занять із фізичного виховання на задоволення індивідуальних потреб студентів у фізичному вдосконалюванні;

- відмова від стандартизації навчальних програм і розробка програмно-нормативних основ фізичного виховання у ВНЗ. Програма фізичного виховання студентів має бути достатньо гнучкою, щоб максимально використовувати наявну спортивну базу навчальних закладів, дати можливість фізичної самореалізації кожної особистості й водночас гуманістичної самореалізації, що виявляється в неприпустимості приниження гідності людини через слабкий стан здоров'я чи інші причини.

Введення освітніх стандартів з фізичної культури підвищує відповідальність учителів та пред'являє певні вимоги до організації навчального процесу, вищою цінністю якого в реальній практиці стає неповторна особистість кожного суб'єкта педагогічної взаємодії. Ця тенденція втілюється на практиці у формі педагогіки співробітництва, для якої характерні спільна діяльність педагога та студента, єдність їх інтересів і прагнень. Успішність забезпечення особистісно орієнтованого навчання можлива за умови тісного зв'язку з індивідуалізацією та диференціацією освітнього процесу й передбачає розкриття індивідуальної сутності особистості, а це, у свою чергу, вимагає забезпечення індивідуалізації освітнього процесу, тобто такої організації навчального процесу, у якому під час вибору способів, прийомів, темпу враховують індивідуальні відмінності осіб, їх рівень розвит-

ку. Диференціація навчання передбачає організацію освітнього процесу студентів у межах окремих груп за певною ознакою.

Ураховуючи зазначене, важливо забезпечити комплексний організаційно-педагогічний і психолого-педагогічний вплив на особистість з метою формування в неї фізичної культури, соціальних та психофізичних якостей, рухових здібностей, потреб у фізичному самовдосконаленні й дотриманні норм здорового способу життя, культури розумової праці, здатності компетентно використовувати засоби фізичної культури та спорту в роботі з молоддю.

Висновки. Теоретичний аналіз проблеми дослідження свідчить, що для формування всебічно розвиненої людини з високим рівнем моральної культури, оволодіння студентами знаннями й уміннями у сфері фізичної культури та спеціальними знаннями з питань педагогічної діяльності, досягнення майбутніми фахівцями гідного рівня фізичної й функціональної підготовки, формування необхідних професійно-особистісних якостей під час навчального процесу у вишах фізичної культури необхідно формувати у студентів важливі аспекти їх майбутньої професійної діяльності, а саме: 1) культурно-світоглядний – бути соціально розвиненою особистістю, мати широкий кругозір, глибоко усвідомлювати значущість завдань фізичної культури в сучасному соціумі, брати активну участь у його прогресивному реформуванні, зокрема в галузі фізичної культури; 2) професійний – володіти фундаментальними знаннями у сфері фізичної культури та спеціальними знаннями з питань педагогічної діяльності вчителя фізичної культури, уміннями щодо організації масової фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової й виховної роботи, проведення роботи зі своєї конкретної спеціальності; 3) соціально-психологічний – засвоїти естетичні й моральні норми, вимоги до нього як педагога, оволодіти вміннями спілкування з особами, які займаються фізичною культурою та спортом, успішно здійснювати роботу з фізичного виховання, оволодіти методами соціально-психологічної дії на інших людей; 4) професійно-прикладний – мати достатній рівень технічної, фізичної й функціональної підготовки, який дає йому можливість кваліфіковано демонструвати необхідні прийоми, вправи, елементи техніки видів спорту, а також мати міцне здоров'я, що сприятиме успішному доданню навантажень.

Подальшим напрямом наукового дослідження стане вивчення міждисциплінарної інтеграції в професійній підготовці майбутніх учителів з фізичної культури.

Список використаної літератури

1. Данилко М. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2001. № 4. С. 40–44.

2. Гриньова В. М. Суть понять “професіоналізм” та “професійна підготовка”. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. Харків, 2011. Вип. 40. Ч. 1. С. 28–34.

3. Осіпцов А. В., Пристинський В. М., Пристинська Т. М. Актуальні теоретико-методичні та практичні аспекти організації професійно-прикладного виховання майбутніх фахівців металургійної галузі в промисловості. *Слобожанський науково-спортивний вісник* : зб. наук. пр. Харків, 2005. № 8. С. 4–8.

4. Плахтій П. Д. Деякі аспекти медико-біологічної підготовки студентів факультетів фізкультури педагогічних вузів. *Освіта в галузі фізичної культури: стан, проблеми, перспективи* : матеріали Всеукр. наук. конф. (Львів, 9–11 жовт. 1986 р.). Львів, 1996. Ч. 1. С. 180–182.

5. Сватсьєв А. В. Підготовка майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності, теоретико-методичний аспект : монографія. Запоріжжя, 2012. 473 с.

6. Соболев Ю. Л., Карпова І. Б. Теоретико-методологічні основи фізичного виховання студентів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : зб. наук. пр. Харків, 2002. № 11. С. 8–13.

7. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методичний аспект) : монографія. Запоріжжя, 2003. 442 с.

8. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 46 с.

9. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект : монографія. Черкаси, 2006. 560 с.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2017.

Шапошникова И. И. Современные требования по подготовке учителей физической культуры

На основе анализа научной литературы в статье рассмотрены различные аспекты профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры, освещены различные подходы ученых к определению понятия “профессиональная подготовка”. Раскрыта значимость изучения студентами вузов физической культуры и спорта дисциплин профессионально-педагогической, медико-биологической и валеологической направленности для успешной дальнейшей профессиональной деятельности на основании обеспечения личностно ориентированного обучения, необходимой предпосылкой которого являются индивидуализация и дифференциация обучения. Определены перспективы положительного влияния процесса физической подготовки студенческой молодежи для профессиональной деятельности. Рассмотрены условия формирования в ходе учебного процесса у будущих учителей физической культуры в учреждениях высшего образования современных аспектов их дальнейшей профессиональной деятельности: культурно-мировоззренческого, профессионального, социально-психологического, профессионально-прикладного.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, учебный процесс, учреждение высшего образования, будущий учитель физической культуры.

Shaposhnikova I. Modern Requirements for the Preparation of Physical Education Teacher

On the basis of the analysis of scientific literature, various aspects of the professional training of future teachers of physical culture are considered in the article, various approaches of scientists to the definition of the concept of “professional training” are highlighted. The importance of studying the disciplines of professional pedagogical, medical, biological and valeological disciplines for successful further professional activity by students of higher educational institutions of physical culture and sports on the basis of providing personal-oriented instruction, the necessary condition of which is individualization and differentiation of study. Prospects of positive influence of the process of physical preparation of stu-

dent youth for future professional activity are determined. Conditions for the formation in the educational process of future physical education teacher in institutions of higher education of modern aspects of their future professional activities: cultural and ideological – to be a socially developed person, to have a broad outlook, to be deeply aware of the importance of the tasks of physical culture in the modern society, to take an active part in its progressive reforming, in particular, in the field of physical culture; professional – to master basic knowledge in the field of physical culture and special knowledge on the issues of pedagogical activity of the physical education teacher, skills in organizing mass physical culture, sports, mass and educational work, conducting work in his specific field; social-psychological – to assimilate the aesthetic and moral standards, the requirements for him as a teacher, to master the skills of communicating with persons engaged in physical culture and sports, successfully carry out work on physical education, to master methods of social and psychological influence on other people; professional and applied- to have a sufficient level of technical, physical and functional training, which gives him the opportunity to demonstrate skillfully the necessary techniques, exercises, elements of sports techniques, and also to have good health, which will contribute to the successful overcoming of the loads.

Key words: *professional training, educational process, institution of higher education, future physical education teacher.*